

Przemiany demograficzno-społeczne w mieście i gminie wiejskiej Grodzisk Mazowiecki

Demographic and social changes in the city and rural commune of Grodzisk Mazowiecki

prof. dr hab. Witold Rakowski

Mazowieckie Towarzystwo Naukowe

Streszczenie

Cel: Ustalenie zakresu zmian w liczbie mieszkańców miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki oraz wskazanie komponentów wpływających na przebieg procesu rozwoju demograficznego.

Material i metody: W rozdziale przedstawiono zmiany w liczbie mieszkańców miasta i jego wiejskiej gminy w latach 1946-2021 w oparciu o dane pochodzące ze spisów ludności oraz wskazano jakie znaczenie w poszczególnych latach i podokresach pięcioletnich w przyroście rzeczywistym ludności miał przyrost naturalny i saldo migracji. Zaprezentowano zmiany w strukturze wieku ludności w latach 1988-2021 w wykształceniu, w aktywności zawodowej, w źródłach utrzymania, dzietności rodzin. Przyjęcie do badań długoletniego okresu pozwala na wydobycie istotnych zmian jakie nastąpiły między innymi w liczbie mieszkańców miasta i na terenach wiejskich gminy, w ich strukturze wieku, poziomie wykształcenia, w aktywności zawodowej itd. Dostępność danych statystycznych umożliwia śledzenie tych przemian w całym okresie 1946-2021 w dziedzinie ludności z uwzględnieniem podziału miasto – wieś. Część pierwszą opracowania, obejmująca lata 1946-1975, potraktowano skrótowo jako wstęp do rozważań bardziej szczegółowych okresu 1976-2023. Opracowanie powstało w oparciu o dane pochodzące ze spisów ludności, jak również materiały zebrane w Departamencie Badań Demograficznych GUS i inne źródła.

Wyniki: W demografii występuje typ powiązań łańcuchowych. Pewne wydarzenia w przeszłości rzutują na ich przebieg w latach następnych. I co interesujące to co działo się ogółem w kraju, znajdowało odbicie w skali lokalnej. Zarówno miasto jak i gmina wiejska zwiększyły w okresie badanym 1946-2023 potencjał demograficzny. Przyrost rzeczywisty był zróżnicowany w czasie.

Słowa kluczowe: zmiany demograficzne, miasto, obszar wiejski, przyrost naturalny, saldo migracji.

Summary

Purpose: Determining the scope of changes in the number of inhabitants of the city and municipality of Grodzisk Mazowiecki and indicating the components influencing the course of the demographic development process.

Material and Methods: The chapter presents changes in the number of inhabitants of the city and its rural commune in the years 1946-2021 based on census data and indicates the importance of natural growth and net migration in individual five-year years and sub-periods. Changes in the age structure of the population in the years 1988-2021 in education, professional activity, sources of income, and fertility of families are presented. The inclusion of a long-term period in the study allows to extract significant changes that have occurred, among others, in the number of inhabitants of the city and in rural areas of the commune, in their age structure, level of education, in professional activity, etc. The availability of statistical data makes it possible to track these changes throughout the period 1946-2021 in the field of population, taking into account the urban-rural division. The first part of the study, covering the years 1946-1975, is briefly treated as an introduction to more detailed considerations of the period 1976-2023. The study was based on data from population censuses, as well as materials collected in the Department of Demographic Research of the Central Statistical Office and other sources.

Results: In demography there is a type of chain links. Certain events in the past affect their course in the following years. And interestingly, what was happening in the country in general was reflected on a local scale. Both the city and the rural commune increased their demographic potential in the 1946-2023 study period. The actual increase varied over time.

Keywords: demographic changes, city, rural area, natural increase, net migration.

Wprowadzenie

Kraj, który rozwija się gospodarczo, a do takich niewątpliwie zaliczała się Polska, przyczynia się do przemian gospodarczych, demograficznych, społeczno-zawodowych, ze zróżnicowaną intensywnością w układzie przestrzennym. Jedną z najważniejszych składowych, która odzwierciedla te przemiany w ujęciu przestrzennym jest ludność. Jej rosnąca liczba wskazuje, które miasta, gminy wiejskie są atrakcyjne osiedleńczo, a do takich niewątpliwie należy miasto i gmina wiejska Grodzisk Maz. Ich rozwój demograficzny był zróżnicowany w poszczególnych latach. Użyte w tytule rozdziału słowo „przemiany” obejmuje zarówno stronę ilościową, jak i jakościową, która ze względu na brak materiałów zostanie pominięta. Jednak analiza ilościowa przemian przeprowadzona w oparciu o dane statystyczne pozwala pośrednio dostrzec cechy pozytywne i negatywne zmian, jakie nastąpiły w gminie w cezurach czasowych, jak i w całym długim okresie 1946-2023. Przyjęcie do badań długoletniego okresu pozwala na wydobycie istotnych zmian jakie nastąpiły między innymi w liczbie mieszkańców miasta i na terenach wiejskich gminy, w ich strukturze wieku, poziomie wykształcenia, w aktywności zawodowej itd. Dostępność danych statystycznych umożliwia śledzenie tych przemian w całym okresie 1946-2021 w dziedzinie ludności z uwzględnieniem podziału miasto – wieś. Analiza pozostałych dziedzin, w tym struktury wieku, wykształcenia, aktywności zawodowej, gospodarstw domowych ograniczać się będzie na ogół do lat 1988-2021. Uwzględnienie podziału społeczności gminy na ludność miejską i wiejską jest zabiegiem niezbędnym ze względu na różnice jakie występowały między tymi społecznościami w początkowym okresie, a które w wyniku zachodzących procesów powoli były niwelowane. Właśnie procesy społeczno-gospodarcze, które dokonały się w kraju, regionie rzutowały na przebieg tych procesów w Grodzisku Maz. i w jego zapleczu wiejskim. Główną sprawczą siłą przemian w gminie było otoczenie. Usytuowanie przestrzenne gminy miejsko-wiejskiej Grodzisk Maz. w strefie podmiejskiej Warszawy wymuszało na niej dostosowywanie się do zmian wynikających z warunków otoczenia z jednoczesnym poszukiwaniem funkcji uzupełniającej wynikającej z położenia gminy. Ono spowodowało, w odróżnieniu od wielu innych miast w kraju leżących poza strefami podmiejskimi, o dynamicznym rozwoju ludności w mieście i na wsi, co autor pragnie udowodnić w niniejszym tekście.

W rozdziale przedstawiono zmiany w liczbie mieszkańców miasta i jego wiejskiej gminy w latach 1946-2021 w oparciu o dane pochodzące ze spisów ludności oraz wskazano jakie znaczenie w poszczególnych latach i podokresach pięcioletnich w przyroście rzeczywistym ludności miał przyrost naturalny i saldo migracji. Zaprezentowano zmiany w strukturze wieku ludności w latach 1988-2021 w wykształceniu, w aktywności zawodowej, w źródłach utrzymania, dzietności rodzin. Część pierwszą opracowania, obejmująca lata 1946-1975, ze względu na szczupłą bazę statystyczną, potraktowano skrótowo jako wstęp do rozważań bardziej szczegółowych okresu 1976-2023. Niemniej jednak to co się działo w ruchu naturalnym ludności w tym okresie, a nawet częściowo w latach wcześniejszych, znajdzie odzwierciedlenie w przyszłości. Dlatego z tego też punktu widzenia zarysowanie zmian w długim okresie ma sens merytoryczny.

Wyniki badań

Według danych pochodzących ze spisów ludności w latach 1946-2021 w mieście przybyło 19770 mieszkańców, na wsi 12067. W następnych trzech latach nastąpił dalszy przyrost rzeczywisty ludności o 1121 osób w mieście i o 1874 na wsi. W poszczególnych podokresach przyrost rzeczywisty ludności wynosił¹:

- 1946-1975 w mieście 7910 na wsi 1392
- 1976-1990 w mieście 3300 na wsi ubyło 819
- 1991-2005 w mieście 2042 na wsi przybyło 1397
- 2006-2020 w mieście 4848 na wsi przybyło 6524

W analizowanym okresie:

1. Zmniejszyła się liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn ze 133 w 1946 r. do 112 w 2021 r. w mieście i odpowiednio na wsi ze 113 do 103.
2. Zmalał współczynnik przyrostu naturalnego w mieście i na wsi, który wynosił w latach:

	miasto	wieś
1951-1955	17	17
1966-1970	5	9
1986-1990	1	1,3
1991-1995	-2,6	-0,6
2016-20	1,5	3,2
2021-2023	-0,6	-0,1

¹ Obejmuje mieszkańców zameldowanych na stałe.

3. Zmalał w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 1988-2021 udział osób wieku 0-29 z 40,5% do 33,0% w mieście oraz na wsi z 43,7% do 38,4%. Zwiększył się w tych latach udział osób w wieku 60+ z 16,7% do 23,3% w mieście a zmalał na wsi z 19,2% do 17,3%.
4. Współczynnik zawieranych związków małżeńskich zmalał w mieście z 10,7 w latach 1976-1980 do 4,7 w latach 2021-2023 i na wsi z 11,0 do 2,3 oraz urodzeń z 16,9 do 11,2 w mieście oraz na wsi z 20,7 do 8,8.
5. Wzrósł poziom wykształcenia mieszkańców, widoczny zwłaszcza wśród osób z wyższym wykształceniem. Na tysiąc mieszkańców o tym poziomie wykształcenia przypadało:

	miasto	wieś
1988	49	15
2002	104	54
2021	280	279

6. Zmalało obciążenie osób biernymi zawodowo a mianowicie wynosiło ono:

	miasto	wieś
1988	111	80
2002	161	162
2021	102	97

7. Na wsi zmalał % ludności utrzymującej się z rolnictwa z 52,3% w 1950 r. do około 5% w 2021 r.

Wnioski

W demografii występuje typ powiązań łańcuchowych. Pewne wydarzenia w przeszłości rzutują na ich przebieg w latach następnych. I co interesujące to co działo się ogółem w kraju, znajdowało odbicie w skali lokalnej. Zarówno miasto jak i gmina wiejska zwiększyły w okresie badanym 1946-2023 potencjał demograficzny. Przyrost rzeczywisty był zróżnicowany w czasie.

Bibliografia

Ludność i warunki mieszkaniowe. Gmina Grodzisk Mazowiecki NSP 1988, GUS 1990, Bank Danych Lokalnych. NSP 2021.

© Akademia Nauk Stosowanych im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie,
wydawnictwo@ans.pruszkow.pl

ISSN 2957-1359

Adres autora: wit.rak@wp.pl